

ЛОГІСТИЧНЕ УПРАВЛІННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розглянуто основні положення логістичного управління, ознаки логістичної системи та основні принципи інтеграції, а також можливість використання логістичного управління задля підвищення економічної ефективності діяльності підприємств.

Ключові слова: логістичне управління, комплекс 8R, логістична інтеграція, логістична система, ефективність логістичного управління.

На сучасному етапі розвитку економіки України, в умовах невизначеності та нестійкості ринкового середовища формуються сучасні комерційні відносини між суб'єктами господарювання. Суб'єкти підприємницької діяльності не існують окремо: у процесі своєї діяльності вони постійно взаємодіють з іншими господарюючими суб'єктами та зовнішнім середовищем. Основні види зв'язків між різними суб'єктами підприємництва пов'язані з переміщенням ресурсів, товарів, готової продукції та інформації у просторі та часі. Жорстке конкурентне середовище, що склалося в Україні та світі, потребує від підприємств докладання максимуму зусиль задля ефективного функціонування. Для досягнення успіху в підприємницькій діяльності вже недостатньо використовувати лише маркетингові засоби управління, потрібне застосування сучасних високоефективних засобів та методів управління поточковими процесами. Одним з найбільш прогресивних та високоефективних напрямків організації та управління поточковими процесами є концепція логістичного управління.

Зростий інтерес з боку підприємців до логістики обумовлений потенційними можливостями підвищення ефективності функціонування суб'єктів господарювання реального сектору економіки. Практика свідчить, що до 90% всіх витрат часу припадає на проходження товару по різних технічних ланцюгах виробничого процесу.

Застосування логістичного управління дозволяє значно скоротити часовий інтервал на всіх стадіях виробництва, а також оптимізувати зв'язки між ланками виробничого ланцюга.

З одного боку, логістичне управління дозволяє ефективно організувати поточкові процеси, з другого, воно дозволяє підвищити ефективність діяльності підприємства, не долучаючи нових ресурсів, а лише за рахунок економії витрат підприємства під час їхнього обігу, транспортуванні, складуванні тощо. Таким чином, логістичне управління набуває нової якості – як інструменту підвищення ефективності діяльності суб'єкта господарювання, що обумовлює актуальність теми дослідження.

В економічній науці питанню логістики та логістичного управління присвячено багато праць західних та вітчизняних вчених.

Вивченню логістичного управління та можливостей його застосування як ефективного засобу управління присвятили свої праці багато науковців України: В.Ф. Бевзенко, М.С. Дороніна, А.Г. Кальченко, Є.В. Крикавський, М.А. Окландер, Ю.В. Пономарьова, О.М. Тридід, Л.В. Фролова, Н.І. Чухрай, вчені Росії, такі як: Б.А. Анікін, А.М. Гаджинський, М.П. Гордон, Б.К. Плоткін, західні вчені J.L. Heskett, R.T. Miles, D.B. Rosenfield та ін. Науковці багато уваги приділяють основним положенням логістики та логістичного управління, принципам і методам її функціонування, однак питанню впливу логістичного управління на економічну ефективність діяльності підприємства приділено недостатньо уваги та це питання потребує подальшого дослідження.

Мета статті полягає у визначенні основних положень логістичного управління, розгляді основних витратних складових логістичного процесу, способах їхньої оптимізації та можливостях впливу логістичного управління на економічну ефективність діяльності суб'єктів господарювання.

Логістика являє собою процес управління достатнім та ефективним (з точки зору витрат та часу перебігу) потоком запасів сировини, матеріалів, незавершеного виробництва, готової продукції, послуг, фінансів та інформації, що супроводжує цей потік від місця виникнення до місця його споживання (включаючи приймання, відправлення, внутрішнє і зовнішнє переміщення) з метою повного задоволення потреб споживачів [1, с. 19].

Найбільш стисло та точно сутність логістики можна висловити так званим комплексом R (від англійського right – відповідний). На сучасному етапі досліджень вітчизняні та зарубіжні вчені, залежно від мети логістичного управління, по-різному формують цей комплекс. Так, А.Г. Кальченко [5, с. 18] та Ю.В. Пономарьова [6, с. 14] формують цей комплекс «відповідностей» із 6-R, не долучаючи до комплексу логістичного управління споживача та інформацію; В.І. Сергєєв [8, с. 73], О.М. Тридід [4, с. 24], у свою чергу, складають цей комплекс із 7-R, виключаючи із складових комплексу інформацію.

По перше, кінцевою метою економічної діяльності підприємства є задоволення потреб споживачів, тобто без споживача комплекс логістики не буде закінченим.

По-друге, сучасний період розвитку суспільства є інформаційним – важко уявити сучасне суспільство без інформації про товари, роботи, послуги, їхній час, місце, кількість, вартість тощо. Таким чином, інформація обов'язково має бути як складова комплексу логістичного управління.

Є.В. Крикавський [1, с. 23] відносить до складових «відповідностей» вісім категорій: товар, кількість, якість, місце, час, інформацію, споживача, ціну. Тобто потрібний продукт у необхідній кількості відповідної якості в потрібне місце необхідно доставити у потрібний час певному споживачу з мінімальними витратами за відповідною ціною, забезпечивши необхідною інформацією. Таким чином, це найбільш повний та такий, що охоплює усі основні напрямки сутності логістики комплекс «відповідностей».

Аналіз економічної звітності світових підприємств [7, с. 25] свідчить, що питома вага матеріальних витрат на переважній більшості підприємств становить до 50% усіх витрат підприємства, а в деяких галузях такі витрати сягають

80-90%. Витрати, пов'язані зі складуванням, зберіганням, переміщенням товарів, а також втрати від псування, під час переміщення та зберігання в умовах розвинутої західної економіки сягають 10-15% від суми витрат на придбання матеріалів. Тому проблеми економічного регулювання організації постачання та матеріально-складського господарства є досить вагомими в управлінні економікою підприємства.

До загальної мети логістики належить зниження загальних витрат, зниження рівня запасів, прискорення матеріального потоку, підвищення рівня обслуговування клієнта, а це, у свою чергу, призводить до внутрішньої економії матеріальних та фінансових ресурсів на підприємстві та підвищення економічної ефективності діяльності підприємства.

Ідея формування логістичних об'єднань у підприємницькій діяльності пов'язується найчастіше з необхідністю застосування принципів логістики під час узгодження стратегічних рішень суб'єктами ринку. Різноманітність цілей, які виставляють окремі підприємці перед кожним потоковим процесом, викликає велику кількість форм логістичної інтеграції цих процесів. Серед таких форм слід насамперед виділити інтеграцію на всіх рівнях економіки.

Системність економіки, тобто зв'язок суб'єктів підприємницької діяльності між собою, з постачальниками, посередниками, споживачами спонукає до утворення зв'язків різних рівнів. Логістичний підхід до управління дозволяє розглядати з єдиних позицій матеріальні та інформаційні потоки різного рівня.

Новизна логістичного підходу в управлінні підприємством полягає у зміні пріоритетів господарської діяльності. В його основі є не продукт, а процес у формі потоку (матеріального, інформаційного тощо). Управління поточковими процесами, їхнє перетворення та інтеграція є новою формою управління, що перевершує традиційні за рівнем творчого потенціалу, так і за ступенем ефективності кінцевих результатів. Оптимізація поточкових процесів в економіці стала можливою лише завдяки переорієнтації з кількісних параметрів оцінки господарської діяльності на якісні.

Логістичний потік є сукупністю матеріальних і нематеріальних потоків виробничо-господарської діяльності підприємства, які реалізують поставлену мету за умови відповідної організації управління. Зміни формальних систем управління і перенесення їх на логістичну основу мають характер вивільнення певної логістичної потужності елементів і процесів матеріального, грошового та інших потоків [11, с. 15].

Логістична інтеграція полягає в об'єднанні окремих процесів або всіх функцій декількох самостійних підприємств з метою підвищення ефективності логістичних потоків як всередині регіону або країни, так і за її межами. Для досягнення поставленої єдиної мети вона об'єднує різноманітні виробничі, торговельні, транспортні та посередницькі фірми, які різняться своєю спеціалізацією, масштабами, формою власності, належністю до галузі, географічним розташуванням, та можуть бути розміщеними в різних державах. Логістичне управління макрорівня дозволяє економити ресурси за рахунок укладання вигідних угод, проведення тендерів на послуги, використання географічних, територіальних

особливостей фірм-учасників, національних і законодавчих особливостей держав, в яких ці суб'єкти господарювання розташовані.

Серед головних стимулів інтеграції як окремих напрямків діяльності, так і підприємницьких структур слід виділити такі:

- підвищення ефективності за рахунок спільної системи реклами і закупівель, організації маркетингу і реалізації товарів, єдиних марок і знаків якості товарів (послуг);
- легше подолання бар'єрів за виходу на міжнародні ринки;
- більша доступність до нових технологій (ноу-хау) виробництва й реалізації товарів і послуг тощо [2, с. 56].

Для оцінки економічної ефективності процесів логістичної інтеграції підприємств використовується система показників, яка залежить від мети аналізу. Вона забезпечує можливість визначення узагальнюючих показників, якими є мінімум сукупних витрат і максимум прибутку інтегрованих структур. Ефективність інтеграції окремих видів або діяльності підприємств загалом ґрунтується на визначенні показника питомих сукупних витрат обігу та розраховується як різниця між питомими сукупними витратами за умови самостійного функціонування підприємства та після інтеграції відповідно.

Залежно від виду інтеграції, системи обліку та оцінки витрат під витратами після інтеграції розуміються сукупні витрати інтегрованої структури, визначені на основі спільного обліку або суми витрат юридично самостійних підприємств, що утворюють інтегровану структуру. Зрозуміло, що позитивне значення питомої економічної ефективності інтеграції конкретного підприємства підтверджує доцільність обраного варіанта його співробітництва з іншими підприємствами і створення інтегрованої структури. За інших значень цього показника інтеграція не є доцільною.

Позитивне значення питомої економічної ефективності інтегрування одного або декількох видів діяльності підприємств найчастіше пов'язане зі скороченням витрат і проявляється в таких показниках:

- приріст питомого прибутку підприємства, який визначається сумою перевищення прибутку, отриманого від інтеграції окремих або всіх видів діяльності підприємства, над прибутком до інтеграції за умов порівнянних цін;
- економія витрат споживання за придбання товарів за зниженими цінами під впливом економії сукупних витрат інтегрованих структур порівняно з цінами до інтеграції підприємств;
- сукупність приросту прибутку підприємств та економії споживання, отримані від інтеграції окремого виду діяльності або всіх функцій підприємства [2, с. 69].

Ефективність логістичних процесів може проявлятися не лише у зменшенні кількості матеріальних витрат на обслуговування процесу, але й у зменшенні кількості витрат: обсягу ресурсу (сировини або енергоносіїв) під час переміщення понад нормовані витрати або природні збитки; кількості місця – на товарних складах за рахунок оптимальної організації товароруку, на транспорті за організації маршрутних перевезень та більш повного завантаження рухомого складу; часу – за рахунок оптимального завантаження виробництва, оптималь-

ної організації розкладу подачі, руху та завантажувально-розвантажувальних операцій транспорту тощо.

Контроль якості сировини (товару), прийнятої до переміщення на ранніх етапах, дозволяє економити за рахунок запобігання матеріальних втрат від обороту неякісної сировини (товару).

Ще одним позитивним фактором логістичних систем є реалізація синергічного ефекту, який може проявлятися, по-перше, в загальному прискоренні матеріального потоку, що є адекватним підвищенню реакції на бажання клієнтів; по-друге, у зменшенні сукупних витрат за рахунок уникнення конфліктів часткових витрат; по-третє, у підвищенні рівня логістичного обслуговування. Інтеграція окремих функцій або всіх видів діяльності і перетворення на її основі механізмів функціонування підприємств мають сенс тільки тоді, коли забезпечується отримання такого ефекту, якого не можна досягти без інтеграційних перетворень. Результати порівняння фактичних показників ефективності діяльності підприємств до інтеграції і прогнозних з урахуванням інтеграції є підставою для прийняття остаточного рішення щодо доцільності інтеграції.

Підсумовуючи все вищенаведене, слід відзначити, що на сучасному етапі розвитку економіки України та світу одним з найбільш прогресивних та високоефективних напрямків організації та управління поточними процесами між суб'єктами господарювання є логістика.

За своєю суттю, логістика являє собою процес управління достатнім та ефективним потоком ресурсів, матеріалів та інформації від місця виникнення до його місця його споживання.

Найбільш стисло і точно сутність логістики визначаються так званим комплексом відповістей 8-R: товар, кількість, якість, місце, час, інформація, споживач, ціна.

Логістичні процеси вважаються оптимальними, якщо вони забезпечують переміщення або надходження необхідного ресурсу або товару в потрібній кількості, належної якості в потрібний час. Можливість мінімізації витрат під час виконання логістичних процесів за наведеними вище умовами надає таким процесам нової ознаки – ефективності логістичного управління.

Позитивне значення питомої економічної ефективності інтегрування одного або декількох видів діяльності підприємств найчастіше пов'язано зі скороченням витрат і проявляється у прирості питомого прибутку підприємства, економії витрат споживання, сукупному прирості прибутку підприємств та економії споживання. отримані від інтеграції окремого виду діяльності або всіх функцій підприємства.

Позитивним фактором логістичних систем також є реалізація синергічного ефекту, який може проявлятися через загальне прискорення матеріального потоку, зменшення сукупних витрат за рахунок уникнення конфліктів часткових витрат, підвищення рівня логістичного обслуговування, можливо проводити лише при умові об'єднання зусиль господарюючих суб'єктів.

На сьогодні логістика є достатньо молодим з точки зору вивчення та таким, що тільки розвивається напрямком економіки. Різноманітність підходів та багатогранність можливих рішень щодо поліпшення ресурсо- та енергозаощад-

жень підприємств зокрема та економіки країни та світу в цілому в умовах обмеженості світових запасів ресурсів, сировини, копалин тощо ставить логістичне управління на перше місце серед важливих перспективних завдань на майбутнє.

Таким чином, застосування логістики та логістичного управління на підприємстві відкриває нові можливості підвищення ефективності діяльності, не долучаючи нові ресурси, а лише за рахунок економії ресурсів та використання внутрішніх резервів підприємств та синергічного ефекту від використання логістичних систем, а логістичне управління є сучасним перспективним інструментом підвищення ефективності та потребує подальшого глибокого вивчення.

Література

1. Крикавський Є.В. Логістика. Основи теорії: підручник / Є.В. Крикавський. – Л.: Львівська політехніка, Інтелект-Захід, 2004. – 416 с.
2. Фролова Л.В. Логістичне управління підприємством: теоретико-методологічні аспекти: монографія / Л.В. Фролова. – Донецьк: ДонДУЕТ, 2004. – 161 с.
3. Бевзенко В.Ф. Маркетинг и логистика в коммерческо-торговой сфере: монография / В.Ф. Бевзенко, И.Х. Баширов, Р.М. Лазебник. – Донецк: Юго-Восток, Лтд, 2006. – 336 с.
4. Логістика: навч. посібник / О.М. Тридід [та ін.]. – К.: Знання, 2008. – 566 с.
5. Кальченко А.Г. Логістика: підручник / А.Г. Кальченко. – К.: КНЕУ, 2004. – 284 с.
6. Пономарьова Ю.В. Логістика: навч. посібник / Ю.В. Пономарьова. – К.: Центр навч. л-ри, 2003. – 192 с.
7. Семененко А.И. Логистика. Основы теории: учебник для вузов / А.И. Семененко, В.И. Сергеев. – СПб.: Союз, 2001. – 544 с.
8. Сергеев В.И. Логистика в бизнесе: учебник / В.И. Сергеев. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 608 с.
9. Фролова Л.В. Механізм логістичного управління торговельним підприємством: монографія / Л.В. Фролова. – Донецьк: ДонДУЕТ, 2005. – 322 с.
10. Ткачова А.В. Логістичні витрати як критерій оптимізації логістичного управління / А.В. Ткачова // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: Економічна. – 2009. – Вип. 36-2. – С. 88-93.
11. Зборовська О.М. Логістичні аспекти управління оборотним капіталом промислових підприємств: монографія / О.М. Зборовська – Д.: ДУЕП, 2008. – 200 с.
12. Шевців Л.Ю. Маржинальний дохід як об'єкт маркетингового і логістичного аналізу в системі цінностей підприємства / Л.Ю. Шевців // Прометей: Регіон. зб. наук. пр. з економіки. – 2010. – Вип. № 1 (31). – С. 176-180.